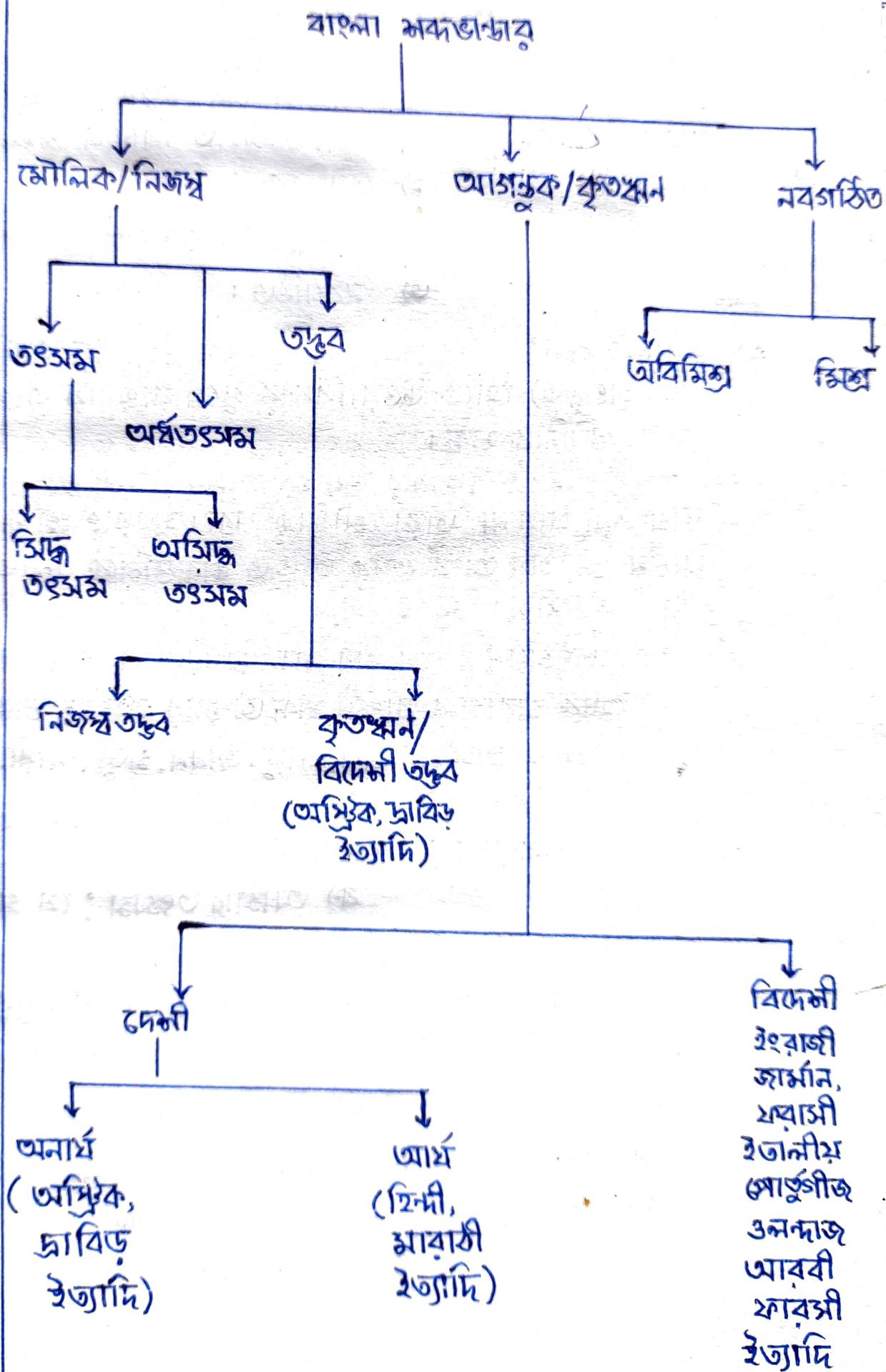

বাংলা শব্দভাস্তু (Vocabulary)

(2)

ଡାକ୍ତର ପ୍ରକାଶକୁମାରାଚାର୍ଯ୍ୟ ମୂଳ ଆଧୀନ ହିଁ ଶବ୍ଦଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହି ଶବ୍ଦଅନ୍ତର୍ଗତ ତିନାଙ୍କାରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୁଏ - ଉତ୍ସାର୍ଥିକାର୍ଯ୍ୟ ଝୁଲେ ଆପ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ଆଶାଧ୍ୟ, ଆଗତୁକ ଶବ୍ଦରେ ଆଶାଧ୍ୟ ଏବଂ ନତୁନ ଭ୍ରମ୍ଭ ଶବ୍ଦରେ ଆଶାଧ୍ୟ । ବାହାମା ଭକ୍ତଜାନ୍ମାର୍ଥ ତାମର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସାର୍ଥ ପ୍ରଥମତି ତିବତି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାଷା କରାଣେ ପାଇଁ-

- 1) ମୌନିକ ବା ନିଜୟ
- 2) ଆଗତୁକ ବା କୃତଧାନ
- 3) ନୟଗାର୍ଥିତ ।

A) ମୌନିକ ଭାବ : ଧେନେ ଭାବ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବତୀର୍ଥ ଆର୍ଥଭାଷା (ବୈଦିକ ଓ ଅଂଶ୍ରତ) ଥାକେ ଉତ୍ସାର୍ଥିକାର୍ଯ୍ୟ ମୂଳେ ଆହାର୍ଯ୍ୟ ଏମେଛେ ତାଦେର ହିଁ ମୌନିକ ଭାବ :

ଆବାର୍ଯ୍ୟ ବନା ହୁଏ ଧେନେ ଭାବକେ ଝୁଲୁଡ଼ରେ ଆର୍ଥମୂଳର୍ଥ ଆଂକ୍ଳ ଭାଗ କରା ଥାଏ ନା ତାରା ମୌନିକ ଭାବ : ଝୁଲୁଡ଼ ଗୋଲାଯୋତା ଏଜାତ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବତୀର୍ଥ ଆର୍ଥ ଥାକେ ତାମର୍ଯ୍ୟ କାଳତାନିକେ ବନାତେ ପାଇଁ ଉତ୍ସାର୍ଥ ନିଜୟ ଭାବ । ଇହା ୩ ଭାଗ ଯିତ୍ରେ :

a) ତୃତୀୟ : ସେ ଅବ ଭାବ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବତୀର୍ଥ ଆର୍ଥ (ବୈଦିକ/ଅଂଶ୍ରତ ଥାକେ ଅରାତ୍ରି ବାହାମା ଭାବ ଭାନ୍ଦାରେ ଏମେଛେ ତାଦେର ହିଁ ତୃତୀୟ ଭାବ) । ଧେନନ : ଜଳ, ବାଧୁ, ଜୀବନ, ମୃତ୍ୟୁ, ନାରୀ, ପୁରୁଷ, ଶିଖ, ମୂର୍ଖ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଇ ତୃତୀୟ ଭାବତାନିକେ ଆବାର୍ଯ୍ୟ ଦୁଇ ଅନ୍ତିମ ଭାଗ କରା ହୁଏ । ଧେନନ -

ବ) ଅନ୍ତିମ ତୃତୀୟ : ସେ ଅବ ତୃତୀୟ ଭାବ ବୈଦିକ ଓ ଅଂଶ୍ରତ ଆଶିତ୍ୟ ପାଇୟା ଥାଏ ନା ଏବଂ ଅଂଶ୍ରତ ବ୍ୟାକରନ ଯିବା ନାହିଁ (ମୌନିକ ଅଂଶ୍ରତ ପ୍ରାଚୀନତି ଛିନ) ଡଃ ମୁକୁମାର ମେ ତାଦେର ଅନ୍ତିମ ତୃତୀୟ ହିଁ । ଧେନନ - ଘର, ଚଳ, କୃଧାନ ।

ମ) ଯିବା ତୃତୀୟ : ସେ ଅବ ତୃତୀୟ ଭାବ ବୈଦିକ ଓ ଅଂଶ୍ରତ ଆଶିତ୍ୟ ପାଇୟା ଥାଏ ଏବଂ ଅଂଶ୍ରତ ବ୍ୟାକରନ - ଯିବା ତାଦେର ହିଁ ଯିବା ତୃତୀୟ । ଧେନନ - କୁଧି, ମୂର୍ଖ, ନୟ, ଶିଖ ।

(3)

v

b) অর্ধত্বামূলক: যে অব কৰ্ত্তা প্রাচীন ভাস্তীয় আৰ্দ্ধ(বৈদিক/অংশুত) একে প্রাকৃত শব্দেৱ মাধ্যমে না অসে সোজামুজি বাংলাধূ অসেছে এবং আমাৰ পাৰ্থ আংশিক বিকৃত হয়েছে তাদৰ বলে অর্ধত্বামূলক কৰ্ত্তা। একে উপৰ্যুক্ত কৰ্ত্তা
৩ বলা হয়। যেমন- বাণি> বাণিয়, বৃক্ষ> কেষ্ট
নিমজ্জন> নেমন্তন ইত্যাদি:

c) ত্বক্তব্য: যে অব কৰ্ত্তা অংশুত যেকে প্রাকৃত শব্দেৱ
মধ্যে দিয়ে বাংলা কৰ্ত্তা ভাস্তীয় এসেছে তাদৰ বলে ত্বক্তব্য
কৰ্ত্তা। যেমন:

একাদশ> এগ্গারহ> এগারু
ৰ্ধের > হিমু > হিম

এই ত্বক্তব্য কৰ্ত্তকে দুই আগে ভাগ কৰা থাপঃ নিজস্ব
ত্বক্তব্য ৩ কৃতৰ্থন ত্বক্তব্য।

নিজস্ব ত্বক্তব্য: যে ত্বক্তব্য কৰ্ত্তা ধৰ্মার্থই বৈদিক বা অংশুতৰ
নিজস্ব ভাবেৱ পৰিবৰ্তনেৱ ফলে এসেছে।

যেমন: ইন্দ্ৰাগায় > ইন্দাত্মাৰ > ইন্দাৰা।

বৃত্তমান বা বিদেশী ত্বক্তব্যঃ যে ত্বক্তব্য ইন্দো-ইউরোপীয় বংশ বা
অন্যবৰ্তন যেকে প্ৰথামে বৈদিক বা অংশুত এসেছে পাৰ্থ
প্রাকৃত শব্দেৱ মাধ্যে দিয়ে বাংলাধূ এসেছে তাদৰ বলে
বৃত্তমান ত্বক্তব্য। যেমন:

দ্রাঘ্মে(গ্ৰীক)> দ্রম্য(অং)> দৰ্ম(প্রা)> দাম
পিল্লে(তামিল)> পিল্লিক(মঙ)> পিল্লিয়(প্রা)>
পিলে

B> আগন্তুক বা কৃতৰ্থন কৰ্ত্তা: যে অব কৰ্ত্তা অংশুত যেকে নথ
কিংবা অন্য ভাষা যেকে অংশুত হয়ে নথ, সোজামুজি
অন্যভাষা যেকে বাংলাধূ এসেছে তাদৰ বলে
আগন্তুক কৰ্ত্তা।

(4)

୪

ଆଗରୁକ ଖର୍ଦ୍ଦ ହୁଏ ତାଣେ ବିଭକ୍ତ - ୧) ଦେଲୀ ୨) ବିଦେଲୀ ।

ଦେଲୀ : ସେ ଯାଏ ଖର୍ଦ୍ଦ ଏଦେଖେବୁ ଅନ୍ୟଭାଷା ଥେବେ ଶୋଜାଯୁଦ୍ଧ ବାଂନା
ଏମେଛେ ତାଦେବ ସଲେ ଖର୍ଦ୍ଦ ଖର୍ଦ୍ଦ । ଈଥା ଆବାୟ ଦୁଇତାଣେ ବିଭକ୍ତ ।

୧) ଅନାର୍ଥ ଦେଲୀ (ଅଞ୍ଚିକ-ପ୍ରାବିହି ଥେବେ) -

ଫାଁଡ଼ୀ, ଡାଢ଼ୀ, ବିଲୀ, ଡିଙ୍ଗି,

୨) ଆର୍ଥ ଦେଲୀ :

ଦୋଷ୍ଟ, ମଧ୍ୟାନ, ଧେରାଳ, }
ଉତ୍ତାନ, ଲାଜାତାର, ଅନାମ } ଶିଳ୍ପୀଥେବେ

ହବତାଳ (ଗୁଜରାତି ଥେବେ)

ବିଦେଲୀ : ବିର୍ଜିଯତୀଯ ବିଭିନ୍ନ ଦେଲ (ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବାଂନାଦେଲ) ଥେବେ
ଯେ ଯାଏ ଖର୍ଦ୍ଦ ବାଂନା ଖର୍ଦ୍ଦ ଭାବରେ ଏମେଛେ ତାଦେବ ସଲେ ବିଦେଲୀଭବ
ଧେରାଳ :

୧) ଆବାୟ - ଆଇନ, ଆକ୍ଲନ, ମାକ୍ଲନ, ଜର୍ଦ୍ଦ ।

୨) ଧାରାୟୀ - ଆମୀର, ଉଜୀର, ଉତ୍ତାର, ଅରକାର ।

୩) ଫରାୟୀ - ରେଷ୍ଟର୍ବୀ, ବୁର୍ଜାଫ୍ଯା, ପ୍ରୋନେତାବିଧ୍ୟେ, କାର୍ତ୍ତଜ, ଫୁମନ ।

୪) ଜାର୍ମାନ - ଜାର୍, ନାତ୍ରୀ,

୫) ଇତାଲୀ - କୋଙ୍ଗାନୀ, ଗେଜେଟ୍,

୬) ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ - ଆନାବର୍ମ, ଆନମାରି, ଆନମନତ୍ରୀ, ଆନପିନ ।

୭) ଓଲନ୍ଦାଜ୍ - କୁର୍ତ୍ତନ, ଇନ୍ଦନ, ଇନ୍ଦାନ ।

୮) ଇଂବ୍ରାଜୀ - ଚେଯାର, ଟେବିନ, ପେନ

୯) ଚିନା - ଚା, ଚିନି, ଲୁଚି, ଲିଚୁ, ଲିଜ ।

୧୦) ବୁର୍ଜିଧ୍ୟ - ମୋଡିଫ୍ୟୁଅ, ସଲମେଟିକ ।

୧୧) ସର୍ମୀ - ପୁଣନ, ଲୁପ୍ତି ।

୧୨) ନୟଗଠିତ ଖର୍ଦ୍ଦ : ୧) ଅବିମିଶ୍ର = ଅତିଧେବେ, ଅନିକ୍ରତ ।

୨) ମିଶ୍ର = ହେଡ(୧୦)+ମାନ୍ଦିତ(ସାଂ)= ୧୨ମାନ୍ଦିତ ।